

DE REDACTIE PRIVAAT

HULP GEVRAAGD!

1. Op 17 mei en 19 juli 2001 hebben de Belgische Senaat, resp. de Belgische Kamer van Volksvertegenwoordigers een wet betreffende de schadeloosstelling van de slachtoffers van daden van moed goedgekeurd(1).

Via wijziging van de wet van 1 augustus 1985 houdende fiscale en andere bepalingen(2), waardoor o.m.(3) de toekenning wordt geregeld van een bijzondere vergoeding in geval van fysieke schade geleden door leden van politie- en hulpdiensten, door derden en vrijwillige hulpverleners, is een beperkt schadevergoedingsmechanisme in het leven geroepen t.g.v. personen die — toevallig — een daad stellen om personen te redden waarvan het leven in gevaar is en die daardoor zelf schade lijden.

De wetswijziging heeft dus betrekking op de „toevallige hulpverlener”, d.w.z. een persoon die buiten de uitoefening van een beroepsactiviteit die verband houdt met de veiligheid en buiten welke medewerking ook aan enige vereniging die is opgericht met het doel bijstand en hulp aan derden te verlenen, een daad stelt om personen te redden waarvan het leven in gevaar is(4).

Toevallige hulpverleners krijgen — krachtens de wet — aanspraak op een bijzondere vergoeding beperkt tot een — geïndexeerd — bedrag van BEF 2.500.000, als vergoeding voor de schade, die door artikel 32 § 1 van de wet van 1 augustus 1985 wordt omschreven(5).

(1) Belg. Senaat, zitting 1999-2000, 17 mei 2001, 2-326/7; Belg. Kamer van Volksvertegenwoordigers, 18 juli 2001, Doc. 50-1261/003.

(2) B.S. 6 augustus 1985, maar sindsdien gewijzigd en uitgebreid.

(3) Zie afdeling III, art. 42.

(4) Zie artikel 2B van het wetsontwerp.

(5) Het gaat om nadeel t.g.v. tijdelijke en/of blijvende invaliditeit; morele en/of esthetische schade; fysiek en/of psychisch lijden; medische kosten en ziekenhuiskosten; verlies of vermindering van inkomsten; de kosten van burgerlijke partijstelling en/of de procedurekosten; de materiële kosten begrensd tot 50.000 BEF; de schade t.g.v. het verlies van een schooljaar.

Wanneer de redder bij zijn daad of als gevolg daarvan het leven laat, hebben zijn rechthebbenden een aanspraak binnen „die perken” van BEF 2.500.000 op de schadevergoeding die door artikel 32 § 2 van de wet van 1 augustus 1985 is bepaald(6).

Die rechthebbenden zijn de echtgenoot of, wanneer die er niet is, de familieleden ten laste van het slachtoffer (d.i. de redder)(7).

2. Die wet verdient onmiskenbaar waardering en bewondering, maar roept tegelijk een reeks vragen op, die, in dit bestek, niet volledig kunnen worden behandeld.

De wet is totstandgekomen op basis van een voorstel van senator Ph. Monfils, die erop wees dat „het (...) moreel onaanvaardbaar (is) dat een belangeloze daad die gesteld werd om iemand anders het leven te redden, niet door de Staat wordt erkend indien die moedige daad voor de betrokkene ernstige gevolgen heeft”(8) (9).

Die bekommernis werd reeds gedeeltelijk door een wet van 18 februari 1997 (10) in het Belgische positieve recht omgezet, waardoor — in het algemeen — een bijzondere vergoeding voor morele schade en (beperkender) i.g.v. blijvende algehele invaliditeit werd toegekend aan vrijwillige hulpverleners, nl. de personen vermeld onder artikel 42 § 2 (m.b.t. de vergoeding wegens morele schade) en onder artikel 42 § 4 (nl. de vrijwillige hulpverleners aan slachtoffers van een opzettelijke gewelddaad of van een ontploffing van een oorlogstuig of een valstriktuig).

3. Hoewel de behulpzaamheid van anderen in de samenleving meestal onder de vorm van producten en diensten moet worden „gekocht”, blijft die onderlinge behulpzaamheid een bepalende factor van de samenleving.

Vooraf wanneer een persoon of zijn vermogen in acuut gevaar komt (d.i. risico op schade loopt) en derhalve de tijd ontbreekt om de tussenkomst van een ander (bevoegd, onderlegd) persoon te negotiëren.

(6) Het gaat om de medische kosten en de ziekenhuiskosten; de begrafenis­kosten (max. bedrag te bepalen door de Ministerraad); het moreel nadeel t.g.v. het overlijden; de kosten van de burgerlijke partijstelling en/of de procedurekosten; het verlies van levensonderhoud voor personen die, bij het overlijden, ten laste van het slachtoffer waren; de schade t.g.v. het verlies van een schooljaar.

(7) Artikel 2C van het wetsontwerp.

(8) Belg. Senaat, zitting 1999-2000, 3 februari 2000, 2-326/1, blz. 2 § 2.

(9) Het wetsvoorstel heeft tijdens de voorbereidende werken een grondige gedaantewisseling ondergaan.

(10) B.S. 11 september 1997.

ren, is het vaak van het grootste belang een beroep op de behulpzaamheid van een (al dan niet toevallige) vrijwilliger te kunnen doen, om het schaderisico te neutraliseren of af te wentelen.

De hulp die mensen elkaar in dergelijke omstandigheden spontaan en vaak niet volledig doordacht bieden, vindt ongetwijfeld steun in de solidariteit, d.i. de wil elkaar te steunen om het bestaande maatschappelijke weefsel, in de mate van het mogelijke, te behouden.

4. Die wil is evenwel het domein van het geweten, van de moraal ... gebleven. In het privaatrecht, heeft de wetgever geen wetsbepaling opgenomen waardoor een rechtssubject zou worden verplicht een ander rechtssubject ter hulp te komen wanneer zijn lijf en leden of zijn vermogen (groot) gevaar lopen.

In het B.W. zijn wel bepalingen i.v.m. zaakwaarneming (m.b.t. andermans vermogen) opgenomen(11), maar zij regelen enkel de rechtsgevolgen van dgl. zaakwaarneming, zonder de zaakwaarneming wetelijk op te leggen wanneer zich een noodtoestand voordoet (12).

Hoogstens zou de (gewenste) hulpverlening kunnen worden getoetst aan het gedrag van de normaal voorzichtige en redelijke mens (in dezelfde feitelijke omstandigheden geplaatst) om, op het vlak van de hulpverlening, tot een algemene zorgvuldigheidsnorm te komen, waarvan de miskennis(13) gebeurlijk op een — buitencontractuele — fout kan neerkomen.

Op die manier kan de ontstentenis van hulpverlening, onder omstandigheden, een bron van aansprakelijkheid worden.

5. In diezelfde richting gaat artikel 422*bis* van het S.W.(14) dat strafbaar maakt het verzuim hulp te verlenen of te verschaffen aan iemand die in groot gevaar verkeert, in hoofde van de persoon die zelf die toestand heeft vastgesteld of waaraan die toestand is beschreven door de personen die zijn hulp inroepen.

Vereist is daarbij dat de verzuimer, zonder ernstig gevaar voor zichzelf of voor anderen, kon helpen.

Wanneer hij de gevaarstoestand niet zelf heeft vastgesteld, is de hulpverzuimer niet strafbaar wanneer hij op grond van de omstandig-

(11) Zie de artikelen 1372-1375 B.W.

(12) Zie desbetreffend o.m. C. PAULUS, „Zaakwaarneming”, in *A.P.R.*, Brussel, Larcier, 1970, 44-58; X., *Bestendig handboek Verbintenissenrecht*, J. ROODHOOF (ed.), II, 5, p. 13-20.

(13) Op voorwaarde dat tegelijk aan de overige foutvoorwaarden voldaan is.

(14) Ingevoegd door een wet van 6 januari 1961, *B.S.* 14 januari 1961.

heden kon geloven dat het verzoek niet ernstig was of dat er gevaar aan verbonden was.

Een gebeurlijke inbreuk op artikel 422*bis* S.W. levert tegelijk een buitencontractuele fout op, gelet op de aangenomen identiteit tussen de strafrechtelijke en de burgerlijke fout.

Er bestaat m.a.w. geen algemene hulpverleningsverplichting. De hulpverlening is enkel verplicht binnen het (beperkte) toepassingsgebied van artikel 422*bis* S.W. en — onrechtstreeks — in het buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht om — in welbepaalde, specifieke omstandigheden — een aansprakelijkheid en derhalve een (wettelijke) plicht tot schadeherstel te vermijden.

6. Is het m.a.w. niet eenvoudig om de ontstentenis van hulp in rechte te laten sanctioneren, dan is de toestand van de hulpverlener, die naar aanleiding van zijn daadwerkelijke tussenkomst schade lijdt, nog veel minder benijdenswaardig.

Er bestaat geen algemene rechtsregel die de persoon, die van de hulp heeft genoten, ertoe zou verplichten de schade van de hulpverlener geheel of gedeeltelijk te vergoeden.

Onder die omstandigheden wordt de hulpverlener brutaal geconfronteerd met het algemeen beginsel dat in buitencontractuele rechtsverhoudingen geldt en dat inhoudt dat de schade wordt gedragen door de persoon die ze ondergaat.

Dit heeft reeds tot ware menselijke drama's aanleiding gegeven, o.m. in het kader van de zaakwaarneming(15). Voor de ongelukkige hulpverlener komt dit alles neer op stank voor dank, wanneer blijkt dat de geholpene hem niet of slechts gedeeltelijk bij het schadeherstel kan of wil helpen.

Het is daarbij immers niet mogelijk om die weigering als een fout aan te merken die de schade zou hebben veroorzaakt: de schade is immers niet door de weigering, maar wel door de hulpverlening ontstaan.

Solidariteit kan m.a.w. door onverschilligheid worden afgestraft: iedereen ziet het en kijkt ernaar. Het is inderdaad opmerkelijk dat niet eerder iets is gedaan aan dgl. toestanden, die gemakkelijk als onrechtvaardig zijn te beschrijven.

(15) Waarvoor rechtspraak en rechtsleer dan grootmoedig, maar met wisselend succes naar oplossingen zoeken: zie o.m. C. PAULUS, *o.c.*, 52, nr. 85; M. DOUCHY, *La notion de quasi-contrat en droit positif français*, Paris, Economica, 1997, 256-264; Fr. GLANSDORFF en P. LEGROS, „La réparation du préjudice subi par l'auteur d'un acte de sauvetage”, *R.C.J.B.* 1974, 60-87 (noot bij Rb. Brussel 20 februari 1970).

Hoe kan immers worden gerechtvaardigd dat een persoon die tussenkomt om een ander te helpen, die met een (acuut) gevaar wordt geconfronteerd, toch alleen voor de, gebeurlijk aanzienlijke, schade die hij daardoor lijdt, opdraait?

Vraagt de, door de hulpverlener betoonde solidariteit niet om erkenning? Moet die betoonde solidariteit er, op haar beurt, niet op kunnen rekenen te worden vergoed op basis van andere solidariteit, wanneer de hulpverlener door zijn tussenkomst schade lijdt?

7. Dat de wetgever het initiatief neemt om vrijwillige en toevallige hulpverleners, die door hun optreden schade hebben geleden, ter hulp te komen, is dan ook een grote opluchting.

Dat de vergoeding uit de staatskas komt, onderstreept de solidariteitsgedachte en bevestigt ze.

Evenwel rijst de vraag waarom de wetgever zich tot „halve” maatregelen vergenoegt.

Het is weinig prestigieus een dergelijk nobel initiatief te nemen, maar tegelijk uiteen te zetten dat het op jaarbasis maar enkele miljoenen zal, kan en moet kosten (16).

Vitterij over de kostprijs van solidariteit? Het is een thema uit het sociaal zekerheidsrecht!

Zou het overigens geen beter idee zijn om de — gebeurlijk forfaitaire — schadeloosstelling van de slachtoffers van daden van moed via de sociale zekerheid i.p.v. door middelen van fiscale oorsprong te organiseren?

Overigens is reeds op te merken dat de professionele hulpverleners, die t.g.v. hun tussenkomst schade lijden, meestal een beroep op het wettelijk regime van de arbeidsongevallen of van (een gesloten) schadeverzekering kunnen doen.

8. Voor de — ongelukkige — hulpverlener komt het aan op effectief schadeherstel, niet op een pleister op een houten been.

Hij heeft er geen boodschap aan dat er jaarlijks slechts een beperkt aantal reddingen voorkomen, die voor de hulpverleners slecht uitdraaien, zodat de financiële regeling ervan slechts een beperkte — financiële — impact heeft.

(16) Zie o.m. Belg. Senaat, zitting 1999-2000, 3 februari 2000, 2-326/1, p. 3 § 3 en 15 mei 2001, 2-326/5, p. 1 *in fine*.

Moet de gemeenschap niet *voluit* de verantwoordelijkheid nemen om personen die van (grote) solidariteit t.a.v. één of andere medemens blijk hebben gegeven, van dezelfde solidariteit te laten genieten, wanneer hun hulpvaardigheid henzelf schade heeft veroorzaakt?

Ook in sociale zekerheidssystemen waarin geen overschotten opduiken, zou het mogelijk moeten zijn die solidariteit door verplichte bijdragen te garanderen.

9. Hoe prachtig het wetsinitiatief ook is, de beperkte draagwijdte ervan laat een wrange nasmaak.

Hoe kan nl. worden uitgelegd dat alleen personen ervan kunnen genieten die een daad stellen om personen te redden waarvan het leven in gevaar is?

Waarom komen hulpverleners niet in aanmerking die een ander voor de aantasting van fysische of psychische integriteit behoeden? Waarom worden de hulpverleners uitgesloten die andermans vermogen redden?

Is de hulpverlener die een brandend huis binnenloopt om er mensen uit te ontzetten, minder beschermenswaard wanneer naderhand blijkt dat de brandende woning op dat moment onbewoond was?

Waarom wordt het bedrag van de schadevergoeding losgekoppeld van de, *in concreto*, door de hulpverleners geleden schade door het op een welbepaald maximum te begrenzen?

Redders die slechts financieel beperkte schade lijden zullen aldus integraal kunnen worden vergoed, terwijl toevallige hulpverleners die aanzienlijke schade lijden, slechts een fractie van hun schade vergoed kunnen krijgen, terwijl hun behoefte aan adequate schade-loosstelling manifest veel groter zal zijn.

Ongetwijfeld zullen er (rechts)regels moeten worden bepaald die toelaten de „daad van moed” te omschrijven en wellicht zal de omvang van de schadevergoeding niet zonder meer op basis van de buitencontractuele aansprakelijkheidsregels zijn te bepalen, maar de wetgever zou er moeten toe komen om alle vrijwillige en toevallige hulpverleners die door hun tussenkomst schade lijden een adequate vergoeding te garanderen, zodat zij na de, voor hen ongelukkig uitgedraaide tussenkomst, in min of meerdere mate terug in de toestand kunnen worden geplaatst waarin zij zich, zonder die tussenkomst, zouden hebben bevonden.

10. De Minister van Justitie had het dan ook bij het rechte eind wanneer hij bij de bespreking van het wetsvoorstel aandrang op een

grondig en algemeen onderzoek van de toestand van de hulpverleners, die door hun tussenkomst schade lijden(17).

Afgezien van de erkenning of de beloning waarop hulpverleners — onder omstandigheden — aanspraak kunnen maken, zou dat onderzoek er in elk geval op gericht moeten zijn schadeloosstelling te garanderen, wanneer de reddingspoging op een persoonlijk drama uitdraait.

In dat kader kan en moet ook aan — slecht aflopende — roekeloze of onaangepaste hulpverleningen aandacht worden geschonken, waarover de nieuwe wet, merkwaardig, met geen woord rept.

Bij een grondige voorbereiding zou o.m. ook zijn vastgesteld dat de wet van 1 augustus 1985 niet het juiste kader vormt om die doelstellingen te bereiken; dat de nieuwe wettekst zich zeer slecht in artikel 42 van die wet laat inpassen en er de draagwijdte van miskent; dat de wettekst heel wat dubbelzinnigheden bevat (o.m. op het vlak van de vraag wie de vergoeding toekent, dan wel of de wet aan de hulpverleners een rechtstreekse aanspraak toekent; op het vlak van de vergoedbare schade; inzake het onderscheid tussen schade *ex haerede* en de weerkaatsingsschade ...) en zou de bevoegdheidsvraag (federale, dan wel gemeenschapswetgever) grondiger zijn geanalyseerd.

Dit alles leidt tot het besluit dat hoe menselijk en warmhartig de wetgever zich ook opstelt, hij niet kan voorbijgaan aan de noodzaak om zichzelf de middelen te verschaffen die de kwaliteit van zijn werk garandeert. Op — toevallige — hulpverleners mag de wetgever in dat verband niet rekenen.

L. CORNELIS

(17) Belg. Senaat, zitting 1999-2000, 15 mei 2001, 2-326/5, p. 3 § 3 en 4.